

УДК 37.034

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-1352-1364](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-1352-1364)

Столяренко Олена Вікторівна доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (097) 293-08-68, <https://orcid.org/0000-0002-1899-8089>

Столяренко Оксана Василівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, вул. Хмельницьке шосе, 95, м. Вінниця, 21036, тел.: (093) 409-94-43, <https://orcid.org/0000-0001-7080-0626>

Московчук Ольга Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (098) 273-67-92, <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Магас Людмила Миколаївна, старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, вул. Хмельницьке шосе, 95, м. Вінниця, 21036, тел.: (066)101-88-14, <https://orcid.org/0009-0000-4218-9110>

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИХОВНІЙ ПАРАДИГМІ ГУМАНІСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. У статті зроблений аналіз особливостей формування у сучасної молоді соціокультурної компетентності в світлі гуманістичної виховної парадигми. Розглянуто проблему формування ціннісних орієнтацій молоді, зроблений аналіз їх особливостей залежно від соціокультурних і економічних умов, спрямований на пошук ефективних шляхів духовно-морального виховання молоді на основі концепції особистісно-орієнтованого освітнього процесу, в руслі гуманістичної виховної парадигми, запровадження інноваційних форм і методів виховання соціокультурної компетентності.

У сучасному світі соціокультурна компетентність є однією з ключових якостей, яку повинна мати кожна людина. Це здатність розуміти та сприймати соціокультурні цінності, вміння взаємодіяти з представниками інших культур, а також володіння культурними нормами і традиціями. Особливо важливо виховувати соціокультурну компетентність у молоді, оскільки у неї активно

формуються базові цінності та життєві позиції. Для цього необхідно створити сприятливі педагогічні умови, які допоможуть формуванню цієї якості.

Згідно наших позицій, феномен соціокультурної компетентності – це інтегроване новоутворення особистості, що виступає сформованим результатом засвоєння системи знань про світ культури у сукупності з відповідними вміннями, цінностями, ставленнями. Сформована соціокультурна компетентність свідчить, що вихованець наділений особистісними якостями, які допомагають йому правильно визначати роль культури, орієнтуватися в її продуктах, узгоджувати власну поведінку із загальноприйнятими моральними нормами і культурними цінностями. Це інтегративна характеристика особистості, яка включає сукупність особистісних якостей, проявляється в діяльності і поведінці вихованців і характеризує їх ставлення до себе як особистості, до інших людей, суспільства. Звідси випливає, що важливими завданнями є орієнтація молоді на традиційні духовні цінності, де визначальним є співвідношення та взаємодія суспільного і етнокультурного; виховання кожного в дусі взаєморозуміння, дружби між народами, формування у вихованців свідомості того, що їх здібності повинні спрямовуватися на служіння та користь іншим людям, своєму народу.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, гуманістичні цінності, ціннісні орієнтації, соціалізація, соціально-культурні умови розвитку особистості, концепція особистісно-орієнтованого освітнього процесу, інноваційні виховні технології.

Stoliarenko Olena Viktorivna Doctor of Pedagogics, Professor of the Department of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions at Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ostrozkoho St., 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (097)293-08-68, <https://orcid.org/0000-0002-1899-8089>

Stoliarenko Oksana Vasylivna Candidate of Pedagogics, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Vinnytsia National Technical University, Khmelnytske Shosse St., 95, Vinnytsia, 21036, tel.: (093)409-94-43, <https://orcid.org/0000-0001-7080-0626>.

Moskovchuk Olha Serhiivna Candidate of Pedagogics, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions at Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ostrozkoho St., 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (098) 273-67-92 <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Mahas Liudmyla Mykolaivna Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages, Vinnytsia National Technical University, Khmelnytske Shosse, 95, Vinnytsia, 21036, tel.: (066) 101-88-14, <https://orcid.org/0009-0000-4218-9110>

SOCIO-CULTURAL COMPETENCE FORMATION IN YOUNG PEOPLE IN THE EDUCATIONAL PARADIGM OF HUMANISTIC DIRECTION

Abstract. The article covers the peculiarities of socio-cultural competence formation in modern youth in terms of the humanistic educational paradigm. The problem of young people's value-centered orientations formation is analyzed. Its main characteristics are also defined depending on socio-cultural and economic conditions, aimed at finding effective ways of spiritual and moral education of young people based on the concept of a personality-centered educational process, in accordance with humanistic educational paradigm and the introduction of innovative forms and methods of socio-cultural education competence.

In modern world, sociocultural competence is considered to be the key quality that every person should have. It implies the ability to understand and accept socio-cultural values, the ability to interact with representatives of other cultures, as well as the understanding of cultural norms and traditions. It is especially important for developing socio-cultural competence in young people, because they are actively forming basic values and life positions. To get it, it is necessary to create favorable pedagogical conditions that will help to form this quality.

In our study we consider the phenomenon of sociocultural competence as an integrated new formation of a person, which is the result of assimilation of the system of knowledge about the world of culture in combination with the corresponding skills, values, and attitudes. Well-formed socio-cultural competence shows that the student acquires personal qualities that help him to define the role of culture correctly, to navigate in its products, to coordinate his own behavior with generally accepted moral norms and cultural values. This is an integrative characteristic of a person, which includes a set of personal qualities, manifests itself in the activities and behavior of pupils and characterizes their attitude to themselves as individuals, to other people, to society. So, the important tasks are the orientation of young people to traditional moral values, where the relation and interaction of social and ethno-cultural aspects play primary role; educating everyone on the principles of mutual understanding, friendship between nations, forming in pupils the awareness that their abilities should be directed to the service and benefit of other people, their nation.

Keywords: socio-cultural competence, humanistic values, value-centered orientations, socialization, socio-cultural conditions of a personality's development, concept of a personality-oriented educational process, innovative educational technologies.

Постановка проблеми. Соціокультурна ситуація характеризується переоцінкою цінностей, зміною пріоритетів в системі освіти, подоланням стереотипів минулого. Переосмислити досвід необхідно на користь соціо-

культурної компетентності, гуманістичних потреб молоді людини. Трансформація свідомості в напрямі її гуманізації має відбуватися в процесі глибокого аналізу психолого-педагогічних проблем, подолання формалізму, пошуку ефективних шляхів духовно-морального виховання під кутом зору концепції особистісно-орієнтованого освітнього процесу [1; 2] в руслі гуманістичної виховної парадигми.

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації, наукових досліджень, які з'явилися останнім часом, свідчить, що на загальному фоні соціального розвитку очевиднішим і особливо значущим з позиції загальної логіки причинно-наслідкових зв'язків виступає реалізація перетворень у сфері виховання, прояв позитивних тенденцій оновлення духовно-морального потенціалу суспільства. Це стимулює здійснення наукового пошуку і використання комплексних прикладних програмно-орієнтованих педагогічних розробок, інноваційних виховних технологій. І від того, наскільки демократичним за структурою і стилем організації у поєднанні з ефективними управлінськими діями на державному і регіональному рівнях виявиться виховний процес з його спрямованістю на гуманістичні цінності, на реалізацію громадянського виховання, формування соціокультурної компетентності буде залежати успіх загальної стратегії розвитку держави, темпи просування до стабільного цивілізованого суспільства. Настав вирішальний етап перехідного періоду, коли соціальні науки, і передусім педагогіка, мають відслідковувати, як відбувається позбавлення від колишніх стереотипів і застарілих форм виховання шкільної і студентської молоді, і одночасно виробляти концептуально обґрунтовані інноваційні підходи до побудови сучасних виховних систем, створювати технології і методи їх програмування і варіативного моделювання. Тому у своїх пошуках науковці звертають особливу увагу на визначення найефективніших шляхів, оновлення методології окремих аспектів виховного процесу, а у нашому випадку – формування особистості на основі концепції особистісно-орієнтованого освітнього процесу, в світлі гуманістичної виховної парадигми.

Згідно нашої точки зору, соціокультурна компетентність є однією з ключових якостей людини. Це здатність розуміти та сприймати культурні цінності, вміння взаємодіяти з представниками інших культур, а також володіння культурними нормами та традиціями. Особливо важливо виховувати соціокультурну компетентність у молоді, оскільки у неї формуються базові цінності та життєві позиції. Для цього необхідно створити сприятливі педагогічні умови, які допоможуть формуванню цієї якості. У зв'язку з цим, **метою** статті є пошук ефективних шляхів духовно-морального виховання молоді, соціокультурної компетентності на основі концепції особистісно-орієнтованого освітнього процесу, в руслі гуманістичної виховної парадигми, запровадження інноваційних форм і методів виховання.

Соціокультурна компетентність є складною якістю, яка включає в себе знання та розуміння культурних цінностей, норм та традицій, а також вміння взаємодіяти з представниками інших культур. Соціокультурна компетентність є ключовою якістю, яка допомагає людині успішно функціонувати в різних соціокультурних середовищах та взаємодіяти з представниками інших культур [3]. Виховання соціокультурної компетентності є важливим завданням сучасної освіти. Щоб цього досягти, необхідно створити сприятливі педагогічні умови, які допоможуть учням розширити свої знання про культуру, розвинути соціокультурну компетентність та сформувати соціокультурну самосвідомість. Зокрема використання інтерактивних методів навчання та сприяння міжкультурному розвитку допоможуть молоді розширити свої знання про культуру, моральність та компетентності, пов'язані з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній педагогіці проблему формування соціокультурної свідомості досліджували А. Адлер, К. Вейнберг, Р. Вудс, К. Джанга, Г. Кершенштейнер, Ч. Паттерсон та ін. Проблема соціокультурного розвитку дітей та молоді присвячено багато наукових праць. Так психолого-педагогічні основи явища розкриті Л. Волик, А. Панченко, О. Рудницькою, А. Солодкою, О. Сухомлинською. Питання залучення молоді до витоків народної культури розкриті у працях І. Білоконь, Л. Валевського, Я. Мартиненко. Етнокультурні аспекти проблеми розглядаються В. Лозовою, Д. Дубініним. Дослідженнями формування соціокультурної компетентності молоді в рамках особистісно орієнтованого підходу до виховання займалися І. Бех, А. Богуш, А. Бойко, Л. Голік, О. Гуренко, О. Кононко, В. Кузь, В. Кузьменко, О. Савченко. Теоретико – методологічні засади виховання культури поведінки знаходимо у доробку В. Бойченка, Г. Ващенко, О. Вишневіського, А. Вихруща, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Козловської, А. Максименка, Л. Оршанського. Особливості виховання культури поведінки на різних етапах онтогенетичного розвитку досліджували А. Бенкс, К. Беннет, В. Болгаріна, О. Коберник, В. Левківський, О. Столяренко, А. Шемшуріна.

Виклад основного матеріалу. На думку Н. Головіної соціокультурна компетентність передбачає здатність жити та взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними та загальнолюдськими духовними цінностями [4]. Авторка вважає найважливішим складником суспільного життя та життя конкретної особистості в соціумі саме культуру. Без сумніву, рівень культури особистостей, які утворюють суспільство, і визначає рівень його загальної культури. Саме з цієї причини можна вважати, що для розвитку українського суспільства потрібно забезпечити набуття молоддю соціокультурної компетентності [5]. Як зазначає О. Пометун, феномен соціокультурної компетентності можна представити як інтегроване новоутворення особистості, що виступає сформованим результатом засвоєння системи знань про світ культури у сукупності з відповідними вміннями,

цінностями, ставленнями. Сформована соціокультурна компетентність свідчить про те, що вихованець має певні моральні особистісні якості, які допомагають йому правильно визначати роль культури, орієнтуватися в її продуктах, узгоджувати власну поведінку з загальноприйнятими моральними нормами і культурними цінностями [5].

Спираючись на дослідження таких науковців як В. Долженко, О. Пометун, Н. Головіна, структуру соціокультурної компетентності молоді подаємо у вигляді взаємопов'язаних компонентів – емоційно-ціннісного, когнітивного, операційно-поведінкового та особистісного [6; 5; 4].

Важливість культурного розвитку молоді обумовлена соціально-економічною і соціально-культурною ситуацією в країні, а саме: невисоким рівнем культурного розвитку населення, асоціальними проявами в суспільстві, соціально-економічною нестабільністю. Освітні стандарти передбачають залучення молодого покоління до культурних норм і традицій родини, суспільства, держави. Ще з молодшого шкільного віку вкрай необхідно формувати первинні уявлення про культурні традиції свого та інших народів.

Теоретичними підставами наукової розробки соціокультурного виховання молоді є етнопедагогічна концепція В. Лозової. Її основоположними принципами є: етнопедагогічна спрямованість виховання; етнопедагогізація освітнього процесу; діалог культур різних етносів; творче застосування, збереження і перетворення культурних цінностей [7].

Вивчаючи проблему етнокультурного виховання, виділяємо основні завдання: орієнтація молоді на традиційні духовні цінності, де визначальним є співвідношення та взаємодія суспільного і етнокультурного; виховання кожного в дусі взаєморозуміння, дружби між народами, формування у вихованців свідомості того, що їх здібності повинні спрямовуватися на служіння та користь іншим людям, своєму народу. В. Лозова пов'язує культурну освіту з соціально-особистісним розвитком і розглядає виховний потенціал народної педагогіки, як умову розвитку національного і планетарного мислення. Вона вважає, що необхідно виховувати інтерес і повагу до культури свого та інших народів, вміння проявляти терпимість до інших, незалежно від расових і національних відмінностей. Цей підхід розглядає культурну освіту як етносоціальний та культурний розвиток [7].

Аналіз підходів до визначення поняття «соціокультурна компетентність» дозволяє говорити про те, що вона є результатом культурного розвитку дітей і молоді. Це інтегративна характеристика особистості, яка включає сукупність особистісних якостей, проявляється в діяльності і поведінці вихованців і характеризує їх ставлення до себе як особистості, до інших людей, суспільства. Деякі науковці вважають соціокультурну компетентність провідною конструкцією духовності особистості, яка характеризується цінністю думок, бажань та вчинків.

Для формування соціокультурної компетентності важливо створити атмосферу поваги до культурних цінностей та традицій. Це можна зробити за допомогою проведення тематичних заходів, які будуть присвячені розкриттю культурних особливостей різних народів та країн. Наприклад, можна провести тиждень іноземної мови, де учні зможуть ознайомитись з культурою країни, мова якої вивчається. Також важливо використовувати в освітньому процесі матеріали, які допоможуть учням розширити свій культурний кругозір. Наприклад, показувати відеоматеріали та документальні фільми про різні країни та народи [3], проводити дискусії про культурні відмінності та схожості. Важливу роль у цьому процесі відіграє використання методу проєктів [8], інтерактивна діяльність, новітні педагогічні технології [9].

Другим важливим аспектом є розвиток міжкультурної компетентності. Для цього необхідно створити можливості для спілкування з представниками інших культур, організувати взаємовізити до інших країн, провести спільні проєкти з учнями з інших країн. Це допоможе учням зрозуміти та прийняти різноманітність культур та поглибити свої знання про них [3].

Стратегія виховної дії щодо розвитку особистості має вибудовуватися на основі соціокультурного постулату сучасності: головною справою людства, нормою його життя є вирішення моральних, екологічних проблем [10]. Для багатьох із нас це незвична позиція, але вона єдино правильна. Наші нинішні негаразди – результат нехтування цим постулатом.

Ціннісні орієнтації молоді як найбільш «динамічної» групи суспільства можуть змінюватися. Саме в молодіжному середовищі формується новий тип особистості, який буде домінувати і розвиватись у майбутньому. Ціннісні орієнтації є основними векторами соціальних орієнтацій, вони визначають спрямованість особистості і ступінь її соціальності, що змінюються залежно від рівня відповідності індивідуальних потреб і інтересів потребам та інтересам соціуму. Це зумовлює проблему формування ціннісних орієнтацій молоді як для сьогоденної соціальної політики, так і для майбутніх перспектив суспільного розвитку [9].

Молодь можна вважати провідною соціальною групою тому, що внаслідок свого об'єктивного стану вона концентрує і виявляє в своїй свідомості перспективні тенденції розвитку сучасного суспільства. Кожне нове покоління засвоює вже сформовані цінності, якими керуються старші. А далі формує і реалізує свою життєву програму, на основі інтеріоризації цінностей. Ціннісні орієнтації являють собою складні утворення, що вбирають у себе різні рівні і форми взаємодії громадського й індивідуального в особистості, специфічною формою усвідомлення особистістю оточуючого світу, свого минулого і майбутнього, сутність свого власного «Я». Таким чином, ціннісні орієнтації є центральним особистісним утворенням. Вони виражають свідоме ставлення людини до дійсності і в цій своїй якості визначають широку мотивацію її поведінки, суттєво впливають на всі аспекти

її діяльності. Формування ціннісних орієнтацій тісно пов'язане з розвитком спрямованості особистості. У співвідношенні з прийнятими в науці поняттями природи і особливостей ціннісної орієнтації особистості, цінності, які становлять її структуру і зміст, поділяють на дві основні групи (М. Рокич) з точки зору цілей і завдань, яким слугує та чи інша цінність. Першу групу становлять цінності – цілі (термінальні цінності), другу – цінності – засоби (інструментальні). Найголовнішими є термінальні цінності – це основні цілі людини, оскільки відображають довгострокову життєву перспективу. Вони начебто визначають сенс життя людини, вказують, що для нього є особливо важливим, значущим, цінним. Аналіз ціннісних орієнтацій молоді має враховувати два важливих фактори, які переважно і впливають на процес формування ціннісних орієнтацій: по перше, соціокультурна ситуація, яка склалась в сучасній Україні; по-друге, специфіка молоді як відносно самостійної соціально-демографічної групи.

Складність аналізу специфіки молодіжного середовища, ролі й становища молоді в суспільстві, її життєвого рівня і соціального самопочуття, характеру адаптації до соціокультурної системи зумовлена органічним взаємозв'язком ціннісних орієнтацій молоді та соціокультурних перетворень.

Досліджуючи проблему формування ціннісних орієнтацій особистості, а саме динаміку ціннісної свідомості молоді ми спиралися на ідеї Л. Сокурянської, яка згідно концепції нормативних років Р. Інглехарта зобразила п'ять поколінь молоді та особливості ціннісної свідомості кожного [11]. Поділ бере свій початок у 60-х роках ХХ ст. і закінчується теперішніми часами: «покоління «відлиги» – характеризується відповідальністю, цілеспрямованістю, ініціативністю, але поряд із цим принциповістю, самокритичністю, тактовністю, ввічливістю, товариськістю, відсутністю кар'єризму та прагнення влади [11]; «покоління «застою» відзначається такими чеснотами як чуйність, скромність, колективізм, чесність, але також мали місце прагнення професійного вдосконалення, як творчого поклику; «покоління «перебудови» – молодь цього покоління відзначалася терпимістю, ініціативністю та толерантністю щодо ситуації на той час [3]; «перше покоління незалежності» – різке зростання міри модернізації цінностей; після здоров'я родини, головні цінності – особиста свобода, незалежність у судженнях і діях, матеріальне благополуччя, повноцінний відпочинок, цікаві розваги; тільки сьоме рангове місце (за даними дослідження 90-х рр.) займає така цінність, як можливість розвитку, реалізації своїх здібностей і талантів; «друге покоління незалежності», в якого головні цінності – можливість саморозвитку та самореалізації, економічна незалежність, толерантність. Як ми бачимо, зміни у світогляді молоді та напрям ціннісної орієнтації різних поколінь мають відмінності, що, головним чином, залежать від соціального та політичного становища у країні, рівня розвитку економіки, культури, моральності тощо. Структуру ціннісно-сміслової сфери особистості важливо розглядати цілісно

зі специфікою оточення, в якому вона знаходиться, а також паралельно проводити дослідження поведінкового аспекту людини. Дослідження особливостей поведінки сучасної молоді співвідносяться з вище зазначеними спостереженнями. А саме, прагнення самореалізації, саморозвитку, свободи суджень, економічної незалежності студентства відслідковується у дедалі частіших проявах економічної поведінки, що, власне, дає можливість молоді реалізувати власні потреби та бажання, які, зважаючи на нинішню ситуацію, зростають.

Криза українського суспільства одночасно виступає дезінтеграцією певного способу життя і мислення. Це пояснюється тим, що реформується, перш за все, не економіка, а свідомість людей. Тому найбільш гостро відчувається криза світогляду, пов'язана, в першу чергу, з великими проблемами у системі цінностей. Аналізуючи сучасне суспільство, дослідники, як правило, виділяють такі характеристики ціннісних структур населення: орієнтованість на матеріальні потреби; постійне звуження поля соціального інтересу; пластичність менталітету українського населення, що породжується його здатністю адаптуватись до будь-яких соціальних змін; підпорядкованість масової свідомості впливу засобів масової інформації як зовнішнього прояву віртуалізації способу життя; відсутність регулювальних функцій моральної свідомості; схилення значної частки населення перед владою навіть у ситуації відносної свободи вибору альтернатив; культурна невибагливість і готовність споживати будь-які моральні сурогати.

Таким чином, сучасне українське суспільство характеризується, з одного боку, прагненням до радикальної трансформації відносин власності, докорінних змін політичної структури, а з іншого – тотальною кризою в усіх сферах суспільного життя і суттєвою трансформацією системи цінностей. Українську соціокультурну дійсність визначають наступні риси, що характеризують сучасну молодь: нечіткість уявлень про громадянський обов'язок та патріотизм, що обертаються соціальною інертністю та відчуженістю від проблем суспільства; небажання молоді нести відповідальність не тільки за долю суспільства, але й за власне майбутнє; неготовність певної частини молоді до служіння високим суспільним ідеалам; низький рівень самостійності мислення, що заважає формуванню здатності приймати відповідальні рішення в ситуації вибору; відсутність соціальної солідарності, що створена відсутністю консолідуючих ідеалів і байдужістю до суспільних проблем. Ми бачимо, що в умовах сучасного суспільства високі ідеали (творчість, прагнення до свободи, самореалізації) відступають на задній план. Пріоритетними стають цінності індивідуального успіху, що ототожнюються з матеріальним благополуччям. Це зумовлює виникнення суперечності між вимогами сучасного соціуму до молоді та неготовністю її певної частки відповідати їм. Цю суперечність можна подати у вигляді таких складових: потреба держави в активних громадянах та відносно слабке усвідомлення

людьми себе в такій якості; недостатній (часто фрагментарний) розвиток у значної частини молодих людей реальної готовності до життя в сучасних умовах; нерівномірно розвинуті інструментальні якості та навички; незасвоєність технологій результативної поведінки; відносно слабка вираженість внутрішньої свідомості, що оберігає особистість від деформацій чи деградації в складних життєвих ситуаціях.

Процес інформатизації, під яким розуміють створення інформаційного середовища на базі комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, – один з небагатьох процесів в українській соціокультурній реальності [12]. Це напрям, який дасть змогу молодим людям не тільки вижити в складних соціально-економічних умовах, що склалися в суспільстві, але й успішно зробити кар'єру. Необхідно зазначити, що молодь розуміє переваги, які дають їм інформаційно-комунікаційні технології, й активно засвоюють їх. Встановлення демократичних основ державного управління, прояви постмодернізму, культурний простір, що постійно змінюється й створює цінності, норми ідеали, не може не впливати на свідомість молоді, яка засвоює нові ліберальні та демократичні цінності.

Проблема формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах є відображенням труднощів суспільного розвитку і процесу соціалізації. Відсутність ідеалів і цілей негативно впливає на становлення особистості, тому вони мають бути обов'язково визначені для того, щоб молодь могла на них орієнтуватись у процесі індивідуального розвитку.

Коли суспільство на роздоріжжі, і його розвиток може відбуватися за двома різними напрямками, то молодь, як правило, обирає, хоча й інтуїтивно, новий шлях розвитку та нові ідеї. Пояснюється цей факт тим, що свідомість молодої людини сприймає те, що збігається зі специфікою її світосприйняття, чи збігається з особливостями, спрямованими виключно на перспективи майбутнього. У цьому сенсі кожне нове покоління в будь-якому суспільстві – це своєрідний шанс на сприятливий розвиток у майбутньому.

Нами були визначені основні ціннісні позиції (тенденції), характерні для сучасної української молоді: перш за все, це відображення у свідомості більшості молодих людей розшарування суспільства (бідні – багаті, еліта – аутсайтери, демократи – націонал-патріоти). Одночасно з розшаруванням відбувається процес ціннісного усвідомлення своєї належності до певної групи, страти, що супроводжується формуванням своєрідних захисних бар'єрів між прошарками і групами, іноді закріплених у стереотипах, правилах, символіці, місцях відпочинку; зростання усвідомлення молодою людиною себе як самоцінності, а також своїх прав. Особливо це стосується цінності життя та честі, особистої безпеки; підвищення ролі приватних, особистих життєвих цінностей (матеріальна забезпеченість, вдалий шлюб, здорові діти, наявність житла, автомобіля) при зниженні цінностей суспільно значущих (приносити користь суспільству, бути необхідним людям);

зростання цінності родини як ключової цінності суспільства; помітне зовнішнє витискання цінності праці, особливо у виробничій сфері та заміна її цінністю матеріальної забезпеченості; згасання у свідомості молодих людей патерналістського принципу державної політики, а особливо тенденцій «зрівнялівки». Різке зростання ціннісної позиції – опора на власні сили; значне піднесення таких цінностей, як гроші, кар'єра, успіх при значній орієнтації на ринкові відносини і недержавний сектор економіки; визначається особиста готовність до життя в ринкових умовах і пов'язані з нею емоційно-психологічні стани; досить чітко виявлення цінності життєвого оптимізму, пов'язане з почуттям впевненості; актуалізація цінності освіти; зростання релігійності молоді як позитивної цінності при значних масштабах прояву містицизму та парарелегійності; перетворення політичної сфери життя, у тому числі політичної активності в інструментальну цінність, пов'язану з вирішенням життєвих завдань, при суттєвому зниженні суспільно-політичної активності; переважна орієнтація на політичні партії та рух демократичних сил і прийняття демократії як цінності; зниження екстремістських тенденцій у молодіжній свідомості та орієнтація на стійкий розвиток і стабільні цінності; поступове зростання етноцентризму молоді і усвідомлення себе українцями, що має ціннісну природу; крайня непопулярність насильства як ціннісного елементу свідомості. Кожна з виділених тенденцій при певному розгортанні подій може перейти критичну межу і перетворитись у так звані антиціннісні тенденції. Лідерська позиція молоді як соціально-демократичної групи суспільства визначається не просто прийняттям «будь-якою ціною» нових основ щодо попередньої ідеології чи парадигми, ціннісні орієнтації молоді мають відповідати загальному вектору розвитку людства й окреслюватись такими загальними поняттями, як демократія, свобода, права людини, правова держава, громадянське суспільство, ринок. Така орієнтація – своєрідний шанс прориву у розвитку, який «дається» суспільству перехідного періоду під час виходу в самостійне життя нового покоління. І тут багато залежить вже від здатності даного суспільства, його соціальних інститутів використати цей шанс. Школа ж має дбати про ефективність і результативність виховання особистості, її громадянської активності.

Висновки. Отже, можна зробити спробу визначення комплексного механізму процесу соціалізації молоді, яка одночасно є його активним суб'єктом. Механізм соціалізації, формування соціокультурної компетентності молоді включає в себе зовнішні фактори: цілеспрямований вплив соціокультурного середовища, у якому людина постійно перебуває, виховується і формується як особистість, її норми, цінності, соціальні очікування, стандарти поведінки, які засвоюються через агентів соціалізації (сукупність соціальних інститутів, суспільних організацій, у рамках яких індивід реалізує певні соціальні ролі і набуває бажаних соціальних статусів). До внутрішніх факторів відносимо: соціальну активність самої особистості, самостійність у виборі та засвоєнні

знань, активну участь у практичній перетворювальній діяльності. Молодь буде керуватись тією системою ціннісних орієнтацій, яка сформувалась у процесі соціалізації під впливом перетворень сучасного суспільства. У публікації наведено теоретичне узагальнення і власний підхід до вирішення зазначеної наукової проблеми. Духовно-моральне, гуманістичне виховання молоді, формування соціокультурної компетентності може ефективно здійснюватися за умови врахування міжкультурного методологічного підходу в загальній виховній стратегії, запровадження інноваційних технологій, інтерактивних форм виховної роботи, ефективність яких потрібно ще дослідити.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2.: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Наук.видання. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Кн. 3: Сходження до духовності: Наук.видання. К.: Либідь, 2006. 272 с.
3. Столяренко Ок. В., Столяренко Ол. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.
4. Головіна Н. Проблема формування культурної компетентності особистості в контексті реформування вищої школи. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4770>
5. Пометун Олена. Інтерактивні методики та система навчання. К.: Шк. світ, 2007. 112 с.
6. Долженко В. О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2006. 20 с.
7. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання. Навчальний посібник/ Г. В. Троцько. Х., 1997. 338 с.
8. Liliia Martynets, Nataliya Stepanchenko, Olena Ustymenko-Kosorich, Serhii Yashchuk, Iryna Yelisieieva, Olga Groshovenko, Oleksandr Torichnyi, Olena Zharovska, Maya Kademiya, Svitlana Buchatska, Liudmyla Matsuk, Olena Stoliarenko, Oksana Stoliarenko, Olena Zarichna. Developing Business Skills in High School Students Using Project Activities // Revista Românească pentru Educație Multidimensională: Vol. 12 No. 4 (2020) P. 222-239. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4> Web of Science Core Collection. Режим доступу <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2704/2620>
9. Stoliarenko, O., Stoliarenko, O., Prokopchuk, V., Zhuravlova, L., Demchenko, I., Martynets, L., & Yakovliv, V. (2021). Fostering a Values-Based Attitude towards a Person in Secondary Schools in the Post-Soviet Space. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 13(3), 166–188. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/446> Режим доступу: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/3475>
10. Столяренко Ол. В., Столяренко Ок. В., Акімова О. В. Екологічна складова виховання ціннісних ставлень учнів . Наукові інновації та передові технології. Вип. №3 (17). Київ. 2023. С.415-429.
11. Сокурянська Л. Г. Вища освіта як модель соціокультурної трансформації: інституційний аспект аналізу. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства. К.: Ін-т соціології НАН України, 2003. С. 404-409.
12. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Проектна діяльність в підготовці майбутнього педагога. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання. № 34, 2013. С. 6–14.

References:

1. Bekh I. D. (2003). Vykhovannia osobystosti [Personality education]: U 2 kn. Kn. 2.: Osobystisno oriientovanyu pidkhid: naukovo-praktychni zasady [Personality-centered approach: scientific and practical principles]: Nauk.vydannya. K.: Lybid', 344 s. [in Ukrainian].

2. Bekh I. D. (2003). Vychovannya osobystosti [Personality education]: Kn. 3: Skhodzhennya do dukhovnosti [Ascent to spirituality]: Nauk.vydannya. K.: Lybid', 272 s. [in Ukrainian].
3. Stoliarenko Ok. V., Stoliarenko Ol. V. (2014). Vychovannya kul'tury tolerantnykh vzayemyn u student-s'koyi molodi [Teaching the culture of tolerant relationships to student youth]. Vinnytsya: TOV «Nilan-LTD», 248 s. [in Ukrainian].
4. Holovina N. Problema formuvannya kul'turnoyi kompetentnosti osobystosti v konteksti reformuvannya vyshchoyi shkoly. [The problem of a person's cultural competence formation in terms of high school reforming]. Retrieved from: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4770> [in Ukrainian].
5. Pometun Olena.(2007). Interaktyvni metodyky ta systema navchannya [Interactive methods and the training system]. K.: Shk. svit, 112 s. [in Ukrainian].
6. Dolzhenko V. O. (2006). Vychovannya dukhovnykh tsinnostey u student-s'koyi molodi v polikul'turnomu prostori [Education of moral values among students in the multicultural environment]: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.07. Luhans'k, 20 s. [in Ukrainian].
7. Lozova V. I. (1997). Teoretychni osnovy vychovannya i navchannya [Theoretical foundations of education and training]: Navchal'nyy posibnyk / H. V. Trotsko. Kh., 338 s. [in Ukrainian].
8. Liliia Martynets, Nataliya Stepanchenko, Olena Ustymenko-Kosorich, Serhii Yashchuk, Iryna Yelisieieva, Olga Groshovenko, Oleksandr Torichnyi, Olena Zharovska, Maya Kademiya, Svitlana Buchatska, Liudmyla Matsuk, Olena Stoliarenko, Oksana Stoliarenko, Olena Zarichna. Developing Business Skills in High School Students Using Project Activities // Revista Românească pentru Educație Multidimensională: Vol. 12 No. 4 (2020) P. 222-239. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4> Retrieved from: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2704/2620> [in English].
9. Stoliarenko, O., Stoliarenko, O., Prokopchuk, V., Zhuravlova, L., Demchenko, I., Martynets, L., & Yakovliv, V. (2021). Fostering a Values-Based Attitude towards a Person in Secondary Schools in the Post-Soviet Space. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 13(3), 166–188. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/446> Retrieved from: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/3475>[in English].
10. Stoliarenko Ol. V., Stoliarenko Ok.V., Akimova O. V. (2023). Ekolohichna skladova vychovannya tsinnisnykh stavlen' uchniv [Ecological component of education of students' values]. Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi [Scientific innovations and advanced technologies]. Vyp. №3 (17). Kyiv. S. 415-429. [in Ukrainian].
11. Sokuryans'ka L. H. (2003). Vyshcha osvita yak model' sotsiokul'turnoyi transformatsiyi: instytutsynny aspekt analyzu [Higher education as a model of sociocultural transformation: institutional aspect of the analysis] // Problemy rozvytku sotsiolohichnoyi teorii. Transformatsiya sotsial'nykh instytutiv ta instytutsional'noyi struktury suspil'stva [Problems of the development of sociological theory. Transformation of social institutions and the institutional structure of society] . K.: Institut sotsiolohiyi NAN Ukrayiny. S. 404-409. [in Ukrainian].
12. Hurevych R. S., Kademiya M. Yu. (2013). Proektna diyal'nist' v pidhotovtsi maybutn'oho pedahoha [Project activity in the process of a future teacher's education]. Suchasni informatsiyi tekhnolohiyi ta innovatsiyi metody navchannya [Modern information technologies and innovative teaching methods]. № 34, S. 6–14 [in Ukrainian].